

Coeliakia: A klinikus szemével

Dr. Arató András
egyetemi tanár, az MTA doktora
SE I. Gyermekklinika

Őstörténet

- •Emberszabásúak: ~ 3 millió éve
- •Homo sapiens: ~ 100,000 éve
- •vadászok, halászok, gyűjtögetők: ~90,000 éve
- •Az első földművelés: –10,000 éve
- *“Termékeny félhold, a mai dél-Törökország, Izrael, Libanon, Észak-Irak*

A R E T Æ V S . II.

Tu brevis, obscurus, nec vocula pondere priua,
 Gloria Cappadocum proximus Hippocrati es.
 Goupylus à tineis feruat, te Crassus honorus
 Induit Aufonia veste: legère diu.

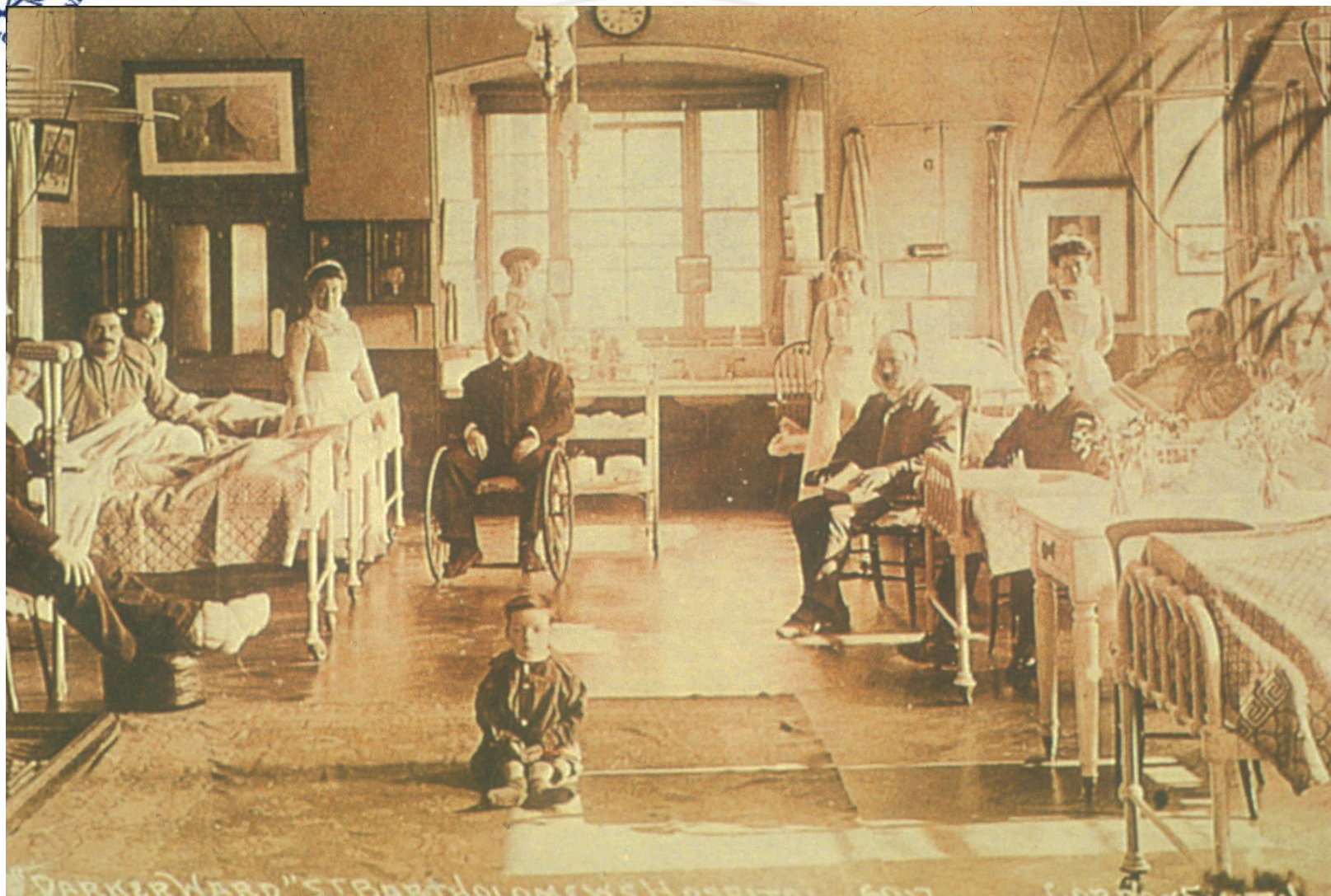

Arateus megfigyelései

- A coeliakia csak a felnőttekben fordul elő
- Gyakoribb az idősekben
- Gyakoribb nőkben

- Javasolta, hogy igyanak étkezés előtt, mert egyébként a kenyér nem fogja javítani az erőnlétet.

St. Bartelomew Kórház Samuel Gee korában

Samuel Gee

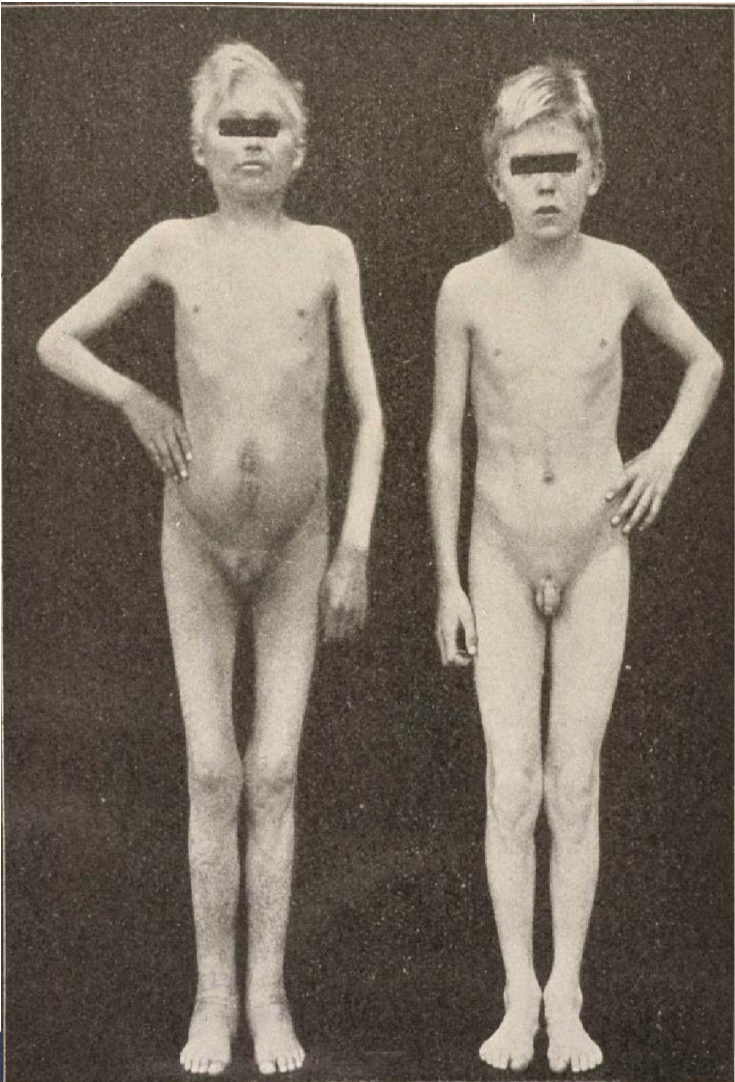
- **1887: “On the Coeliac Affection”**
címmel írt a **St. Bartholomews Hospital Reports:**
- **Hangsúlyozta, hogy a betegség**
  - **A trópusról hazatértekben fordul elő,**
  - **1-5 év közötti gyermekekben és felnőttekben, akik soha nem hagyták el Angliát (Gee’s Disease)**

Samuel Gee a coeliakia kezeléséről

- Említ egy gyermeket, aki csodálatosan gyógyult, amikor naponta kapott holland kagylót, de a betegség visszatért a kagyló szezon végén
- Kijelentette, hogy a beteg gyógyulása csak diéta révén érhető el.

Intestinalis infantilismus Gee-Herter betegség

1908: Herter publikálta ezt a monográfiát az Egyesült Államokban

The Lumleian Lectures

ON

CÆLIAC DISEASE.

*Delivered before the Royal College of Physicians of London
on March 14th, 19th, and 21st, 1918,*

BY **G. F. STILL, M.A.** M.D. CANTAB., F.R.C.P. LOND.,

PROFESSOR OF DISEASES OF CHILDREN, KING'S COLLEGE, LONDON;
PHYSICIAN FOR DISEASES OF CHILDREN, KING'S COLLEGE
HOSPITAL; PHYSICIAN TO THE HOSPITAL FOR SICK
CHILDREN, GREAT ORMOND-STREET.

LECTURE I.

MR. PRESIDENT AND FELLOWS,—One cannot but regard it
as an honour to deliver before this our College the Lumleian
lectures: but one undertakes the duty with some trepidation.

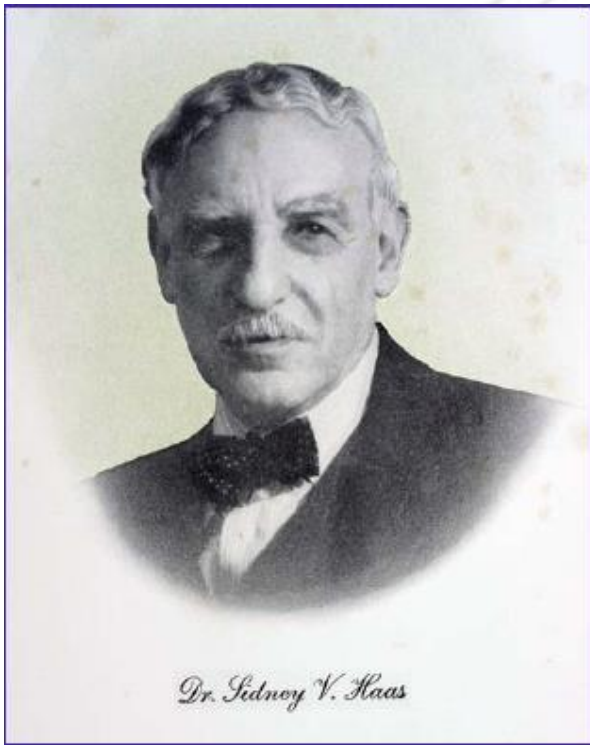
I have no explanation to offer for the larger figures it raises once again a matter to me exceedingly interesting—namely, Why congenital hypertrophy of the p... the colon should occur far more often... hysteria should be more common in v... enough, but it seems, if possible, n... condition—if, indeed, cœliac disease... functional digestive disorder, if that... the female so much more often than

The age at onset is, in the m... of infancy, between the age of... earliest in my series was 8 mon... 2 other cases began as late as :

Several, however, were first see... reached the age of 3-7 years and t... for some years. Indeed, it is by no... of onset in some cases as the diso... As far as I have been able to ascerta... while the child was still on breast... has been with an attack of diarrhoea... particularly

Legfőbb megállapítás: Kizárólagos anyatejes táplálás mellett nem alakul ki a coeliakia, illetve a coeliakia tünetei eltűnnek

Sidney Haas

Banán diéta az 1920-as években

Willem Karel Dicke (1905-1962)

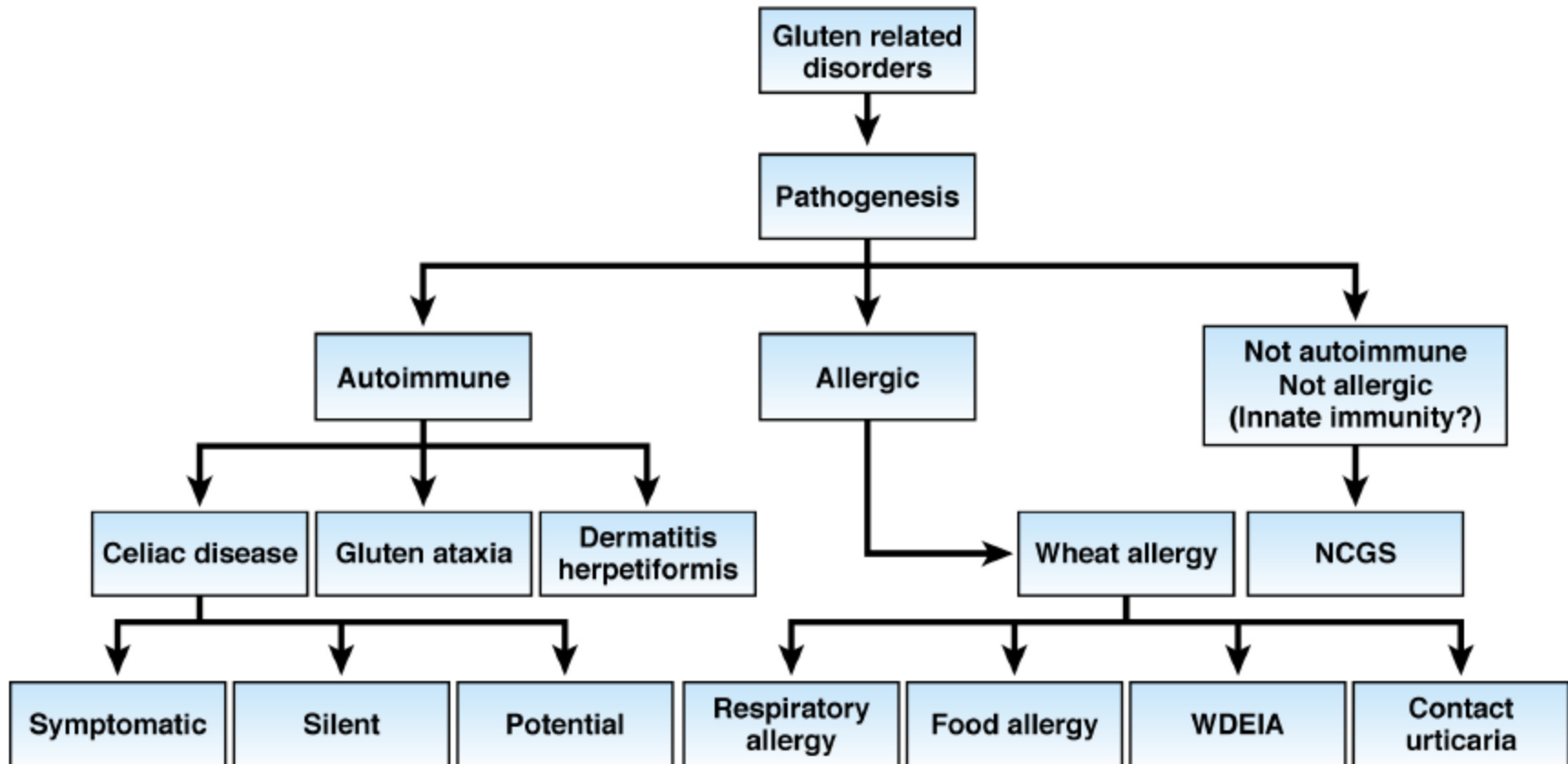

Utrecht University

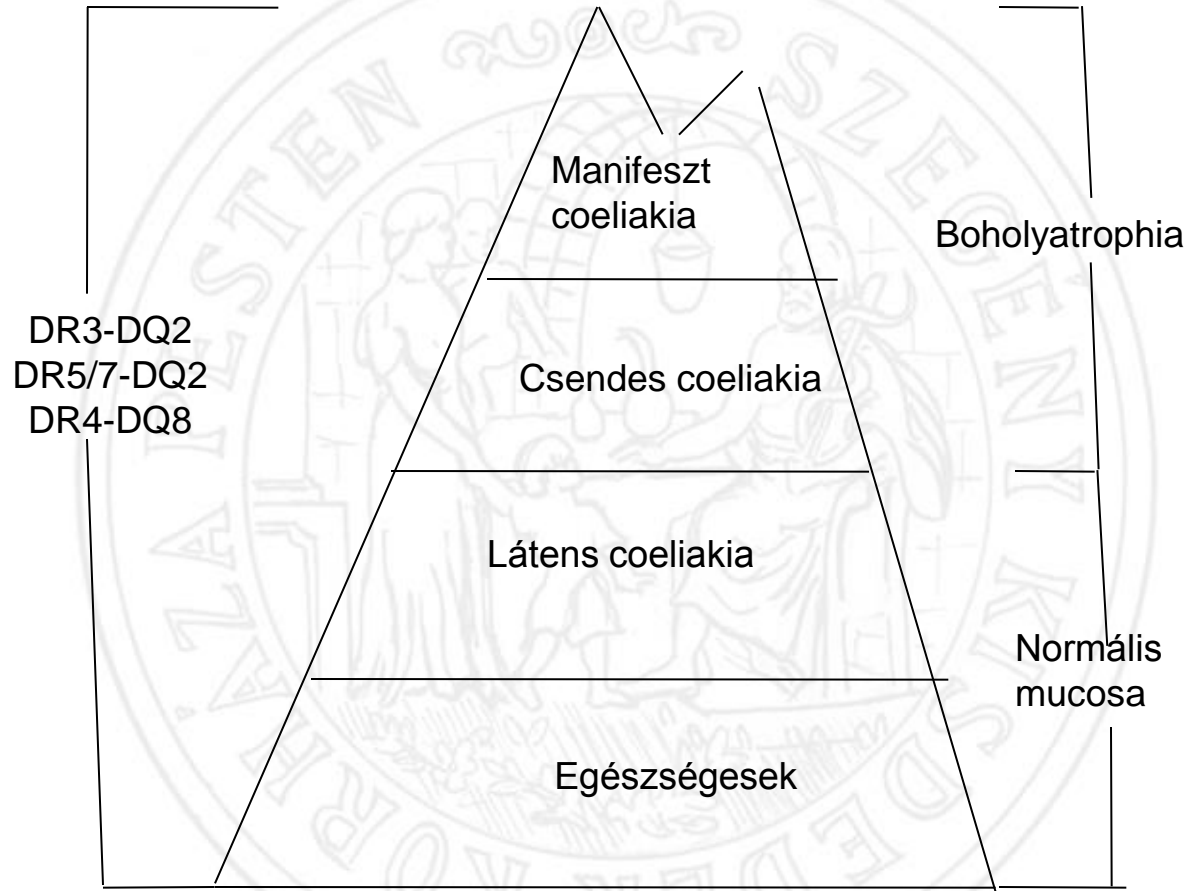
A gluten indukálta betegségek osztályozása

WDEIA = wheat dependent exercise induced asthma

Fasano A et al. Gastroenterology 2015

Genetikai hajlam

A jejunum morfológiája

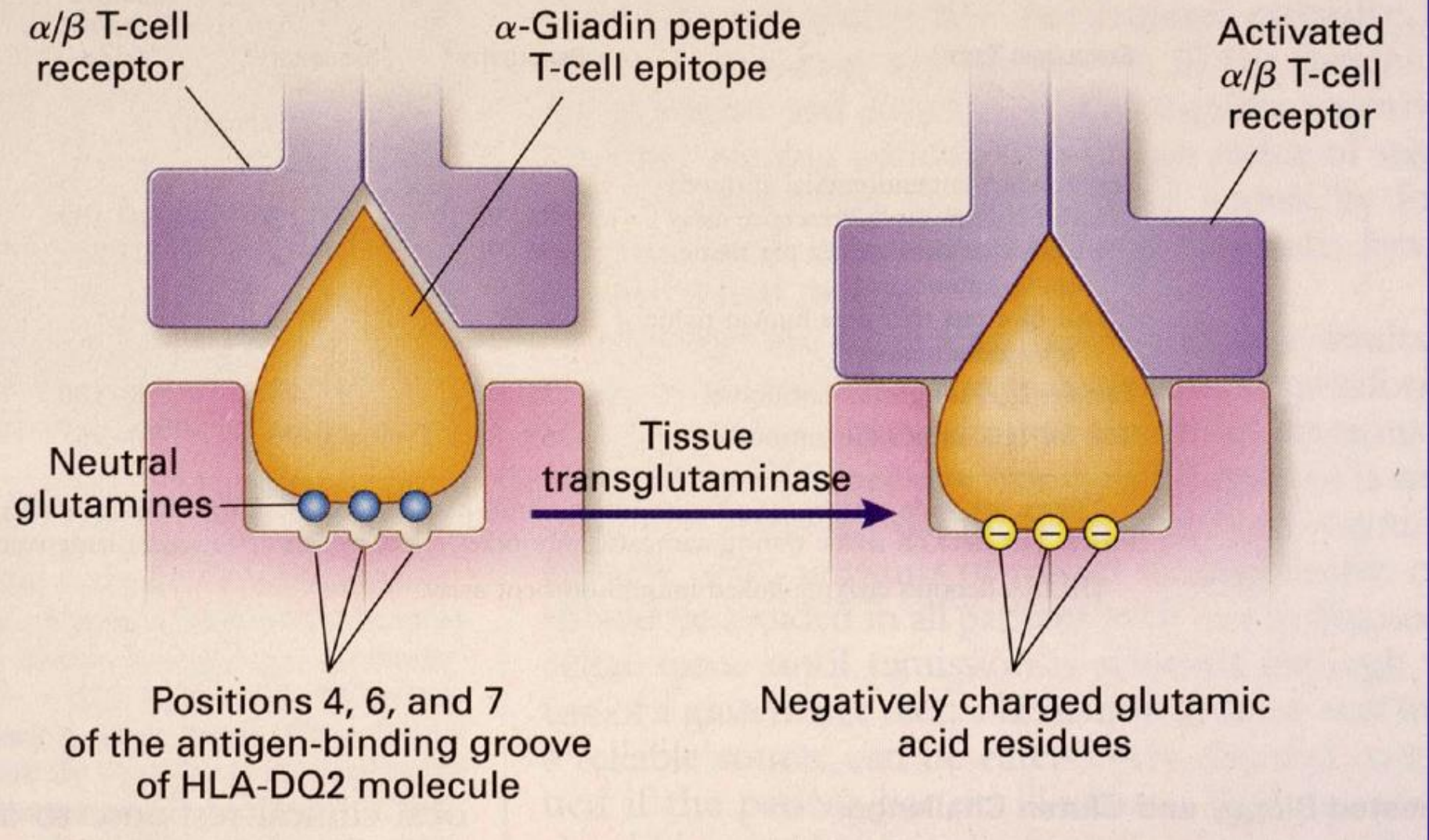
A coeliakia kialakulásában szerepet játszó tényezők

- Genetikus háttér
- Gliadin
- Transzzglutamináz

Genetikai háttér

- A DQA1*0501 és a DQB1*0201 HLA-DQ alfa/beta heterodimer a coeliakiások mindegyikében előfordul
- Ez a heterodimer specifikusan képes kötni a gliadint
- A specifikus kötődéshez szükséges a transzglutamináz

A boholyatrophia okai

- Postenteritis szindróma
- Tejallergia
- Szója allergia
- Coeliakia
- Giardiasis
- Immunhiányos állapotok
- Autoimmun enteropathia

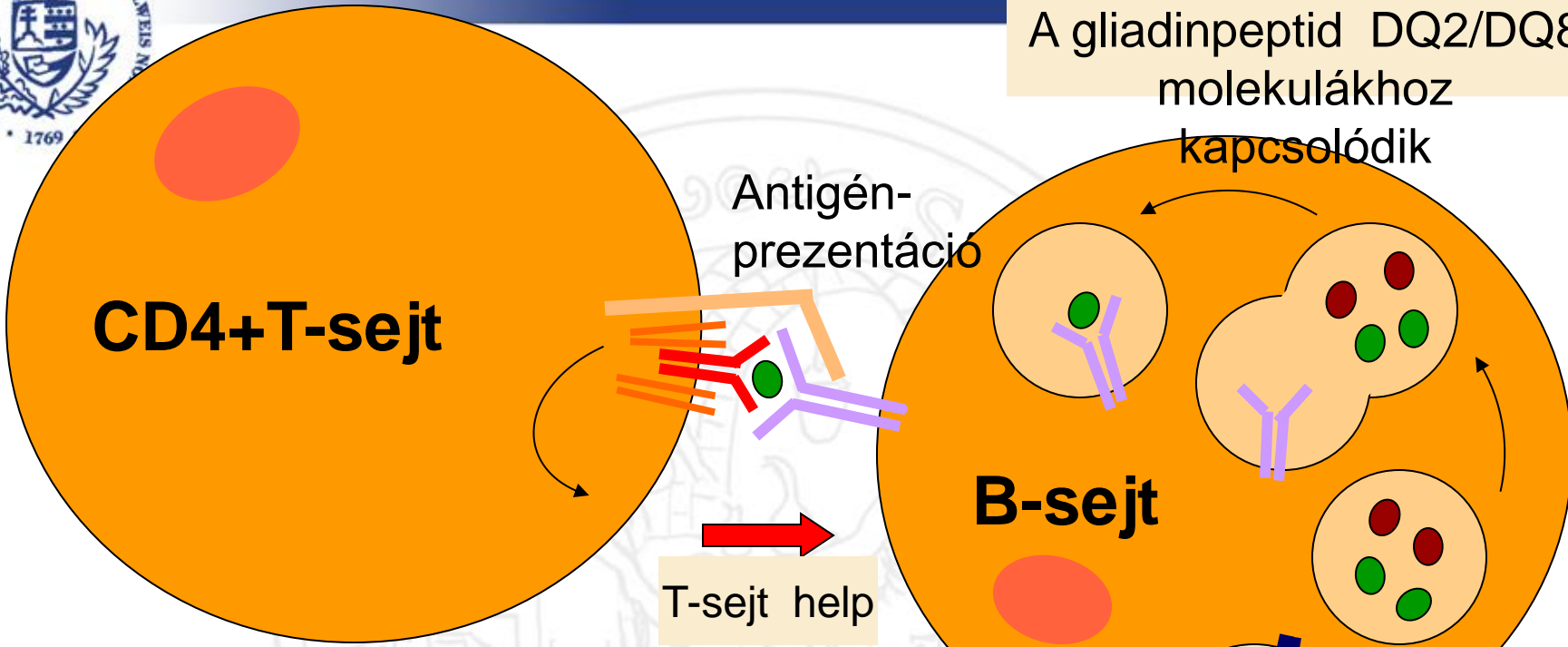
Gliadin

- A coeliakia trigger faktora.
- Más autoimmun betegségek trigger faktorait nem pontosan ismerjük

Transzglutamináz enzim

- A kötőszövetekben mindig jelen van, polipeptid láncok között hoz létre keresztkötést
- Az antiendomysium, az antiretikulin és antijejunalis antitestek szubsztrátja ez az enzim
- A transzglutamináz coeliakiában az autoantigén

A gliadinpeptid DQ2/DQ8 molekulákhoz kapcsolódik

CD4+T-sejt

Antigén-prezentáció

T-sejt help

B-sejt

Antigén-feldolgozás endocitózis

- tTG
- tTG-peptid
- gliadin
- gliadin-peptid

tTG-ellenes antitest

gliadin-tTG komplex felismerése

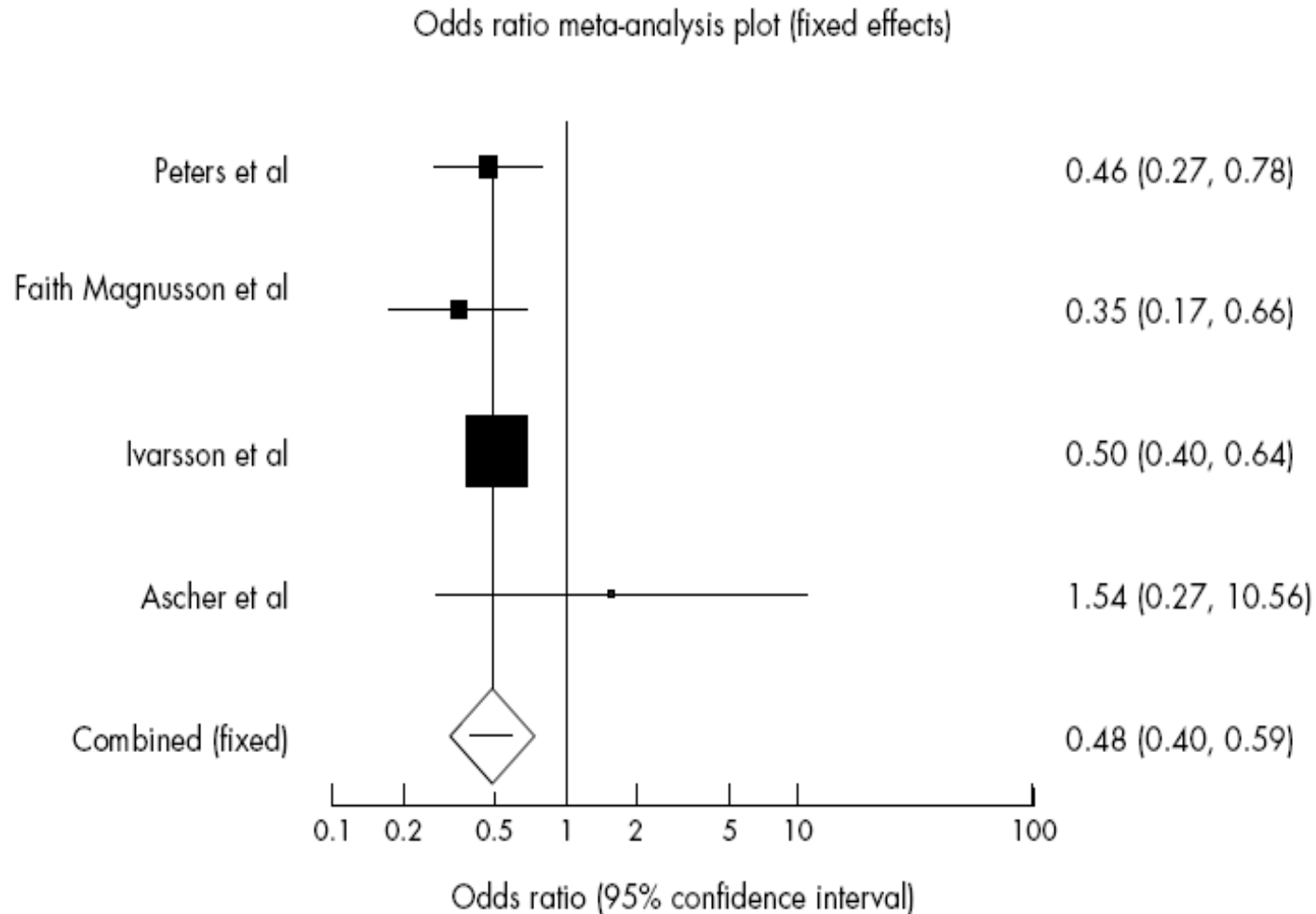
Egyéb patogenetikai faktorok?

- A genetikus prediszpozíció a populáció 25 százalékában előfordul
- Csak 1 % lesz coeliakiás
- Környezeti faktorok: csecsemőtáplálás?,
infekció?

Kapcsolat az anyatejes táplálás időtartama és a coeliakia gyakorisága között

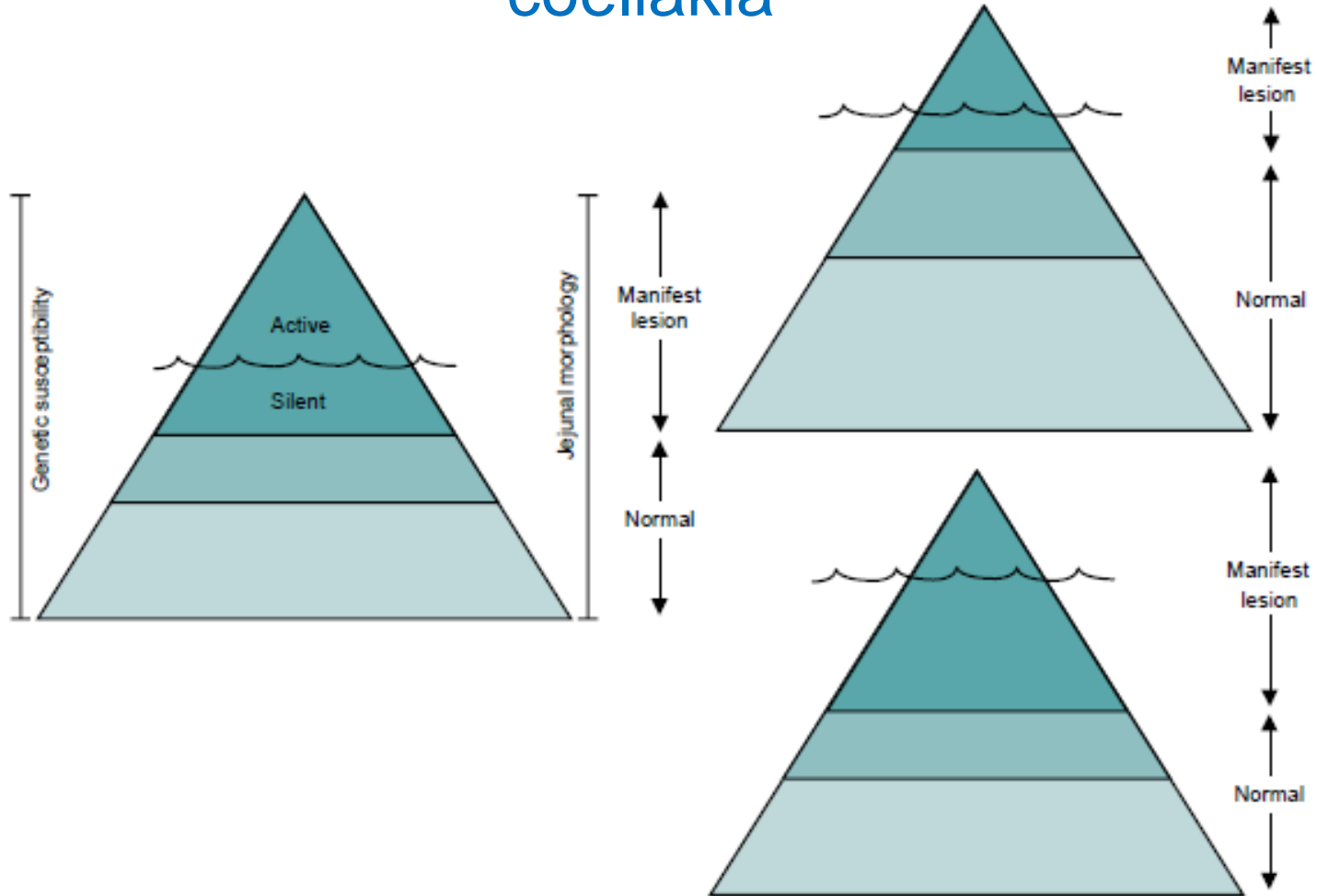
Auricchio 1983	505	BF<30 nap	OR 4 (2-7)
Greco 1988	2150	BF<90 nap	OR 5 (3.5-7)
Falsh-Magnusson	1996	Median szoptatási idő 2.4 (CD) vs 4 hónap (kontrol)	P<0.0003
Asher 1997	81		NS
Peters 2001	280	BF>2 hó vs <2 hó	↓63%
Ivarsson 2002	1272	Median szoptatási idő 5 (CD) vs 7 hó kontrollok	P<0.001

Hogyan befolyásolja az anyatejes táplálás során történő gluten bevezetés a coeliakia kockázatát

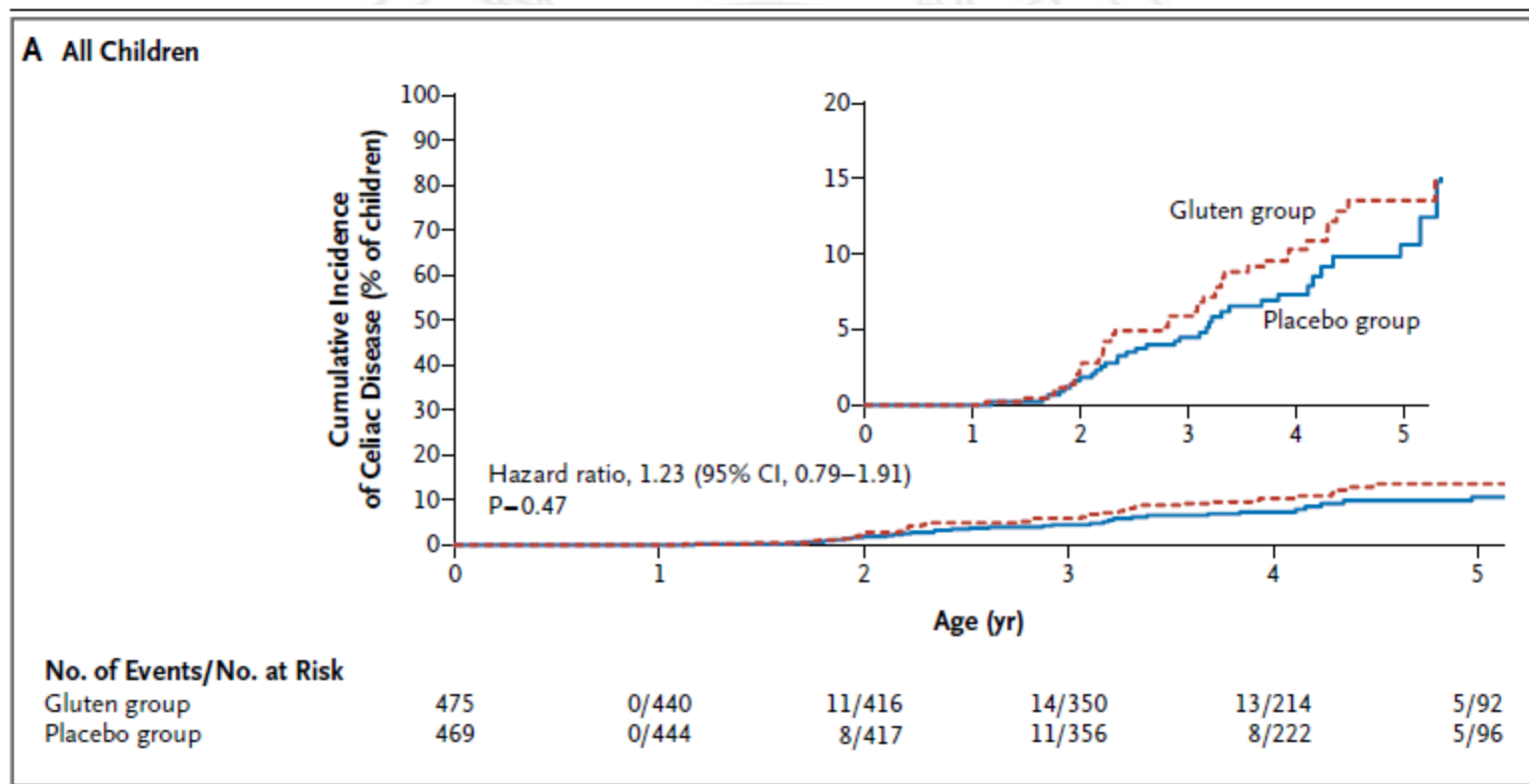

Végleges prevenció, vagy csak több csendes coeliakia

A coeliakia előfordulásának aránya a gliadin bevezetésének függvényében

Vriezinga et al. New Engl J Med 2014, 371, 1304-1315

- **ESPGHAN 2008**

- Körültekintően járunk el, ha elkerüljük mind a korai (<4 hónap) mind a késői (≥ 7 hónap) gluten bevezetést és ha azt fokozatosan vezetjük be még az anyatejes táplálás tartama alatt. Ez az eljárás csökkentheti a coeliakia, az 1. típusú diabetes mellitus és a búza allergia kialakulásának a kockázatát.

ESPGHAN Committee on Nutrition. JPGN 2008; 46: 99–110

- **ESPGHAN 2015**

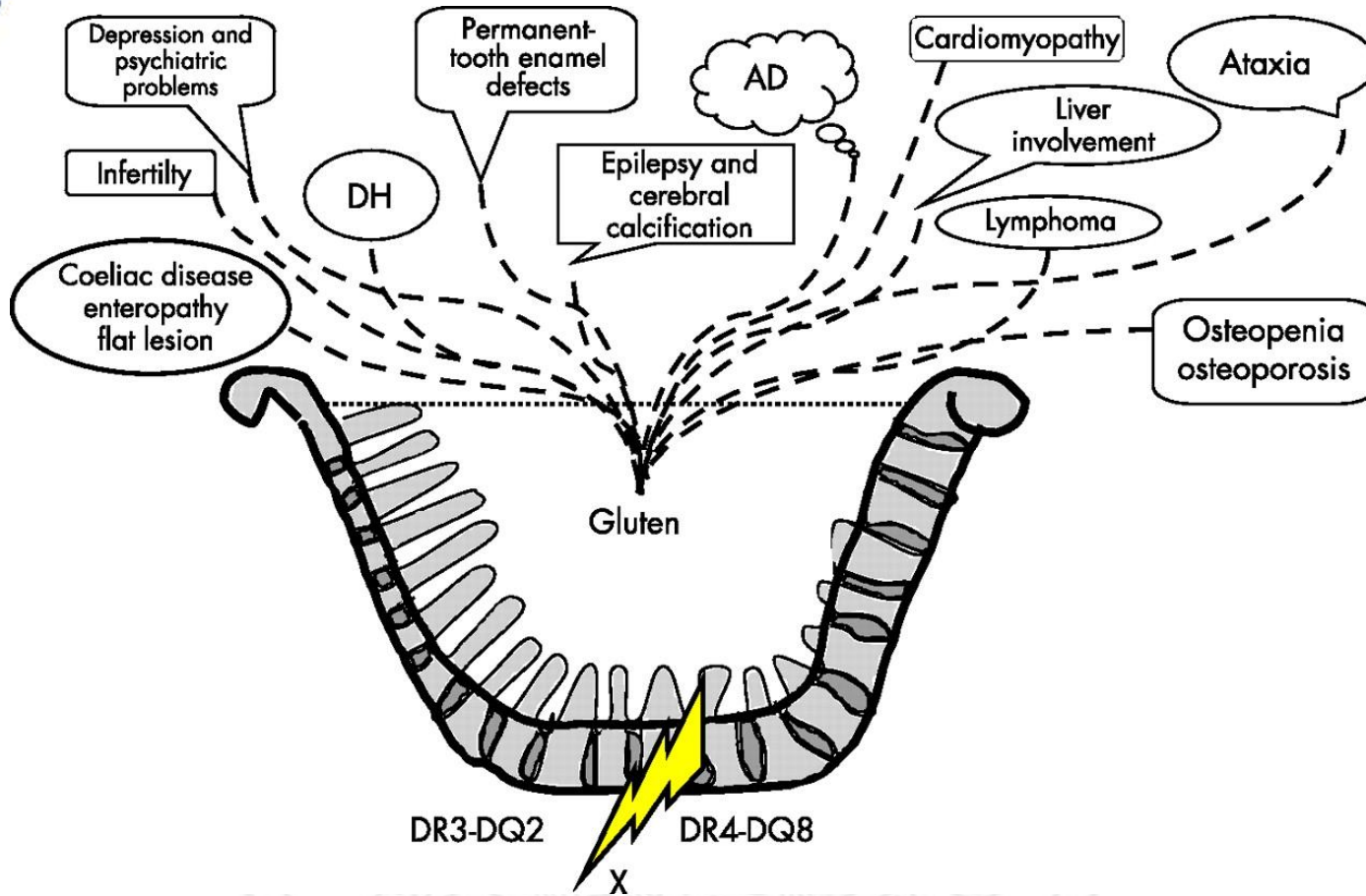
- 4-12 hónap között bevezethető bármikor

ESPGHAN Committee on Nutrition, JPGN 2016, 62, 507-513.

A coeliakia mint az autoimmunbetegségek modellje

- Más autoimmun betegségben is keresni kell a trigger faktort, annak eliminálása megszüntetné a betegséget.
- Ha coeliakiában nem ismernénk a trigger faktort, akkor hasonló helyzetben lennénk mint pl. a Crohn betegség kezelésében

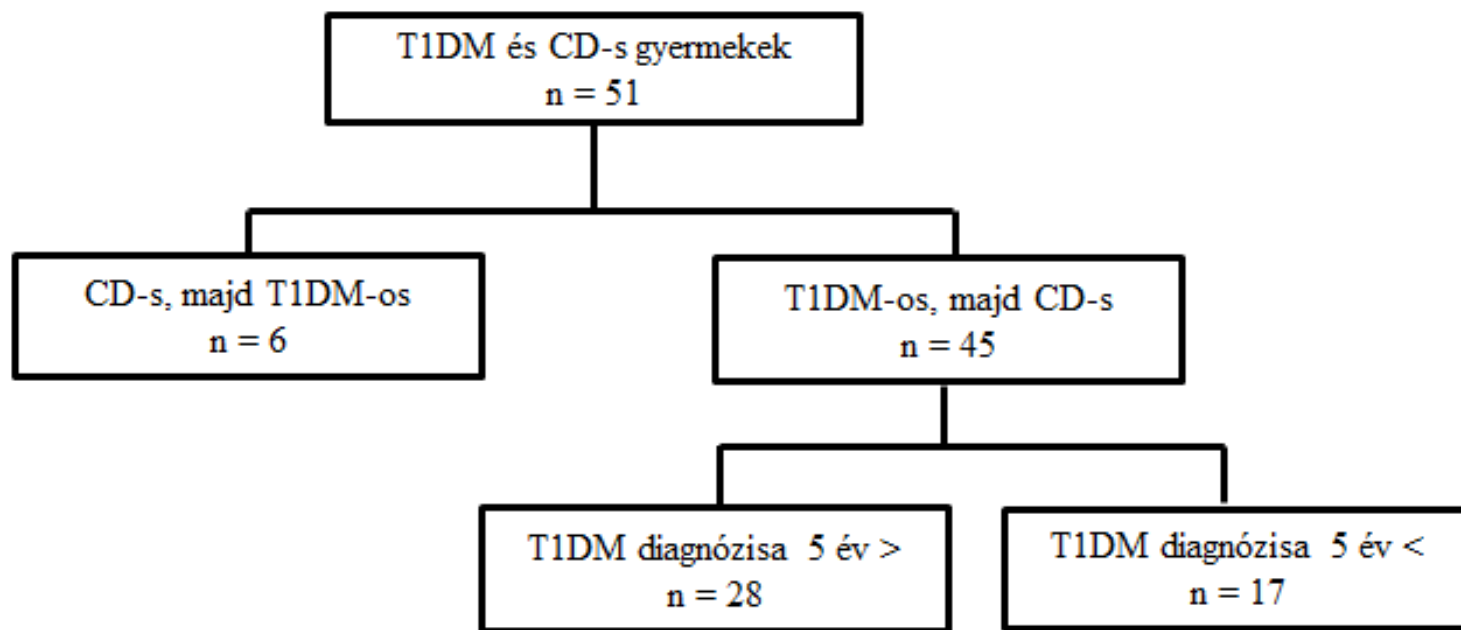
Kaukinen, K. et al. Gut 2007;56:1339-1340

Cœliakiával gyakran társuló betegségek

- Autoimmun kórképek, főként pajzsmirigy betegségek
- Aspecifikus vastagbélgyulladások
- Epilepsia egyes formái
- Atopia
- Rheumatoid arthritis
- Tüdő betegségek (bronchitis, alveolitis, asthma bronchiale)
- Szelektív IgA hiány
- IgA nephropathia
- Krónikus aktiv hepatitis
- Fogzománc rendellenesség

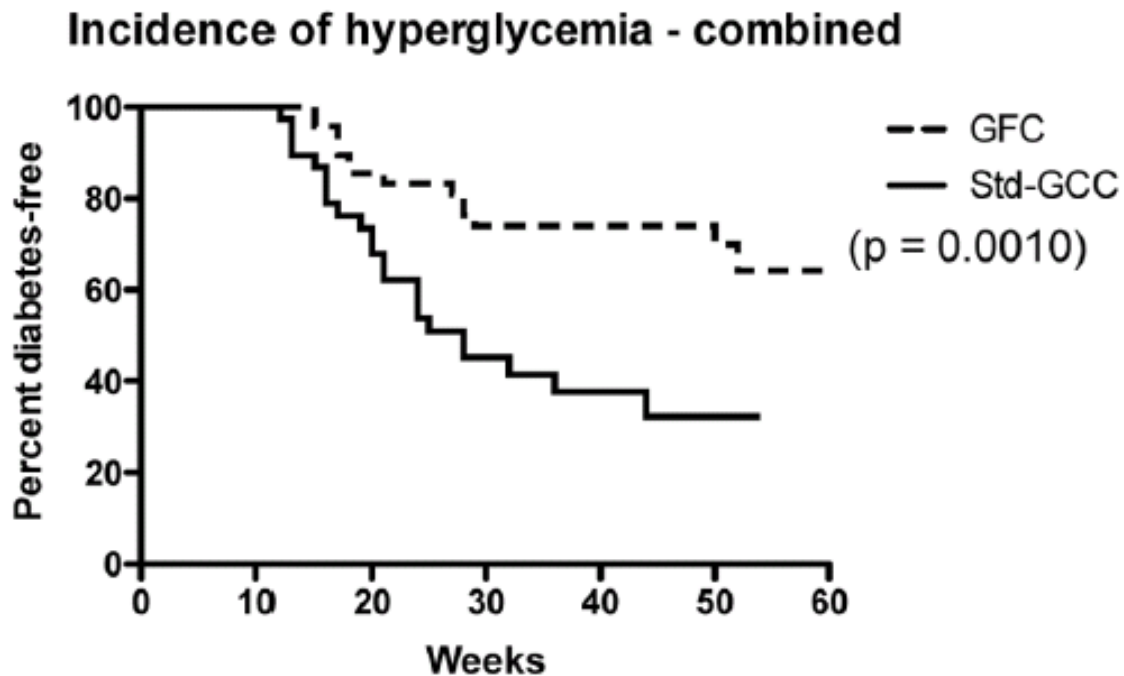

Az esetek túlnyomó többségében a coeliakia diagnózisa a T1DM után történik

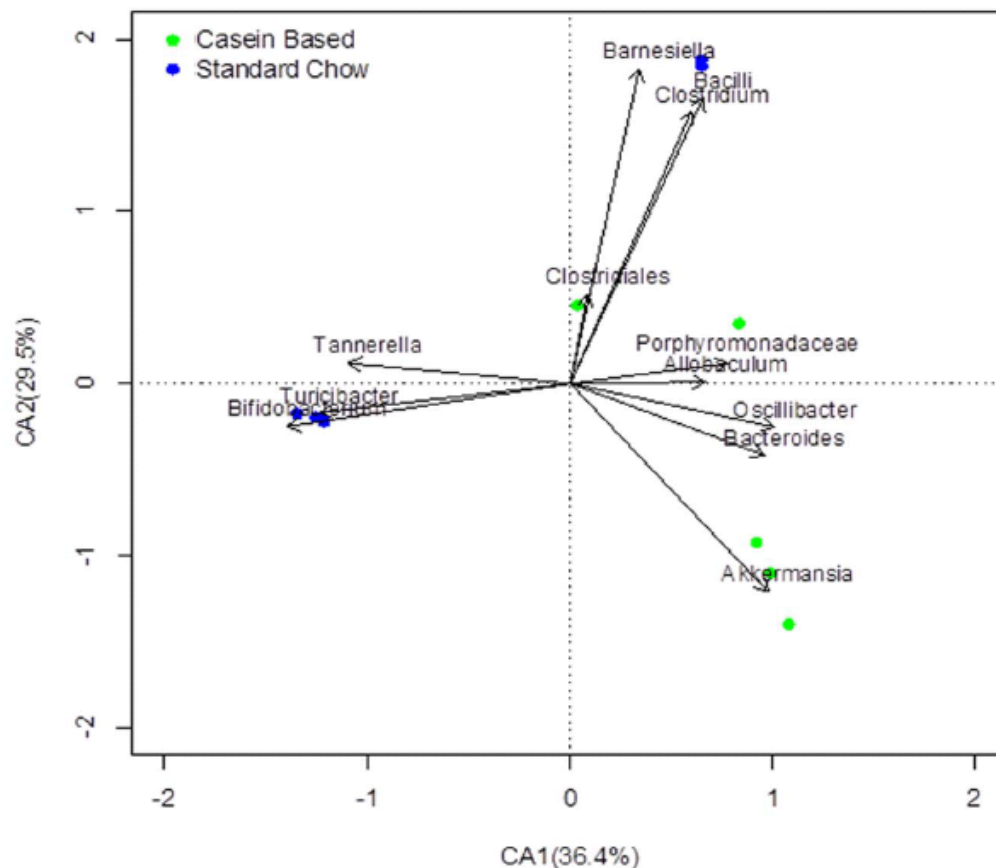
I. Gyermekklinika adatai

Gliadinmentes diétán csökken a diabetes kialakulásának gyakorisága a NOD egerekben

Marietta EV et al. PLOS One 2013, 8, e78687.

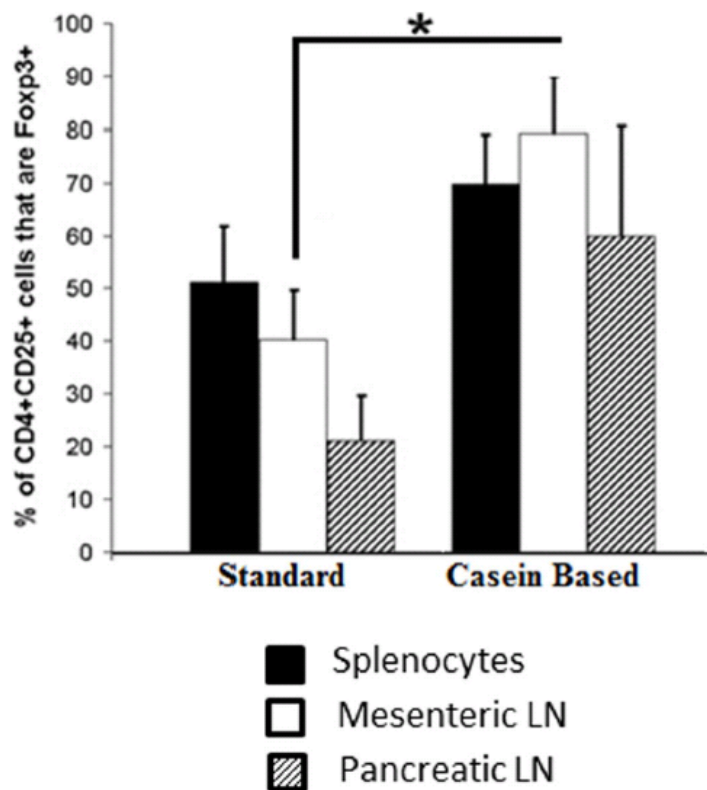
Az intestinalis mikrobiom összetétele NOD egerekben standard és glutenmentes diétán

Marietta EV et al. PLOS One 2013, 8, e78687.

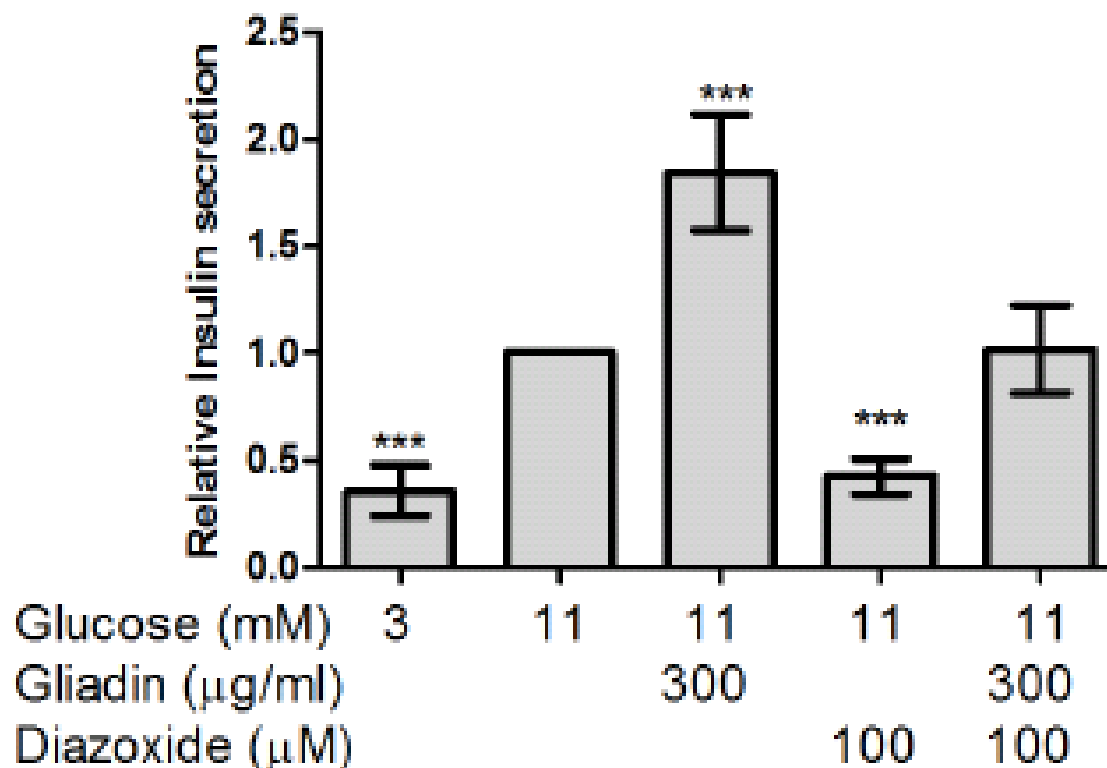

A regulátor T sejtek aránya és a diéta közötti összefüggés a NOD egerekben

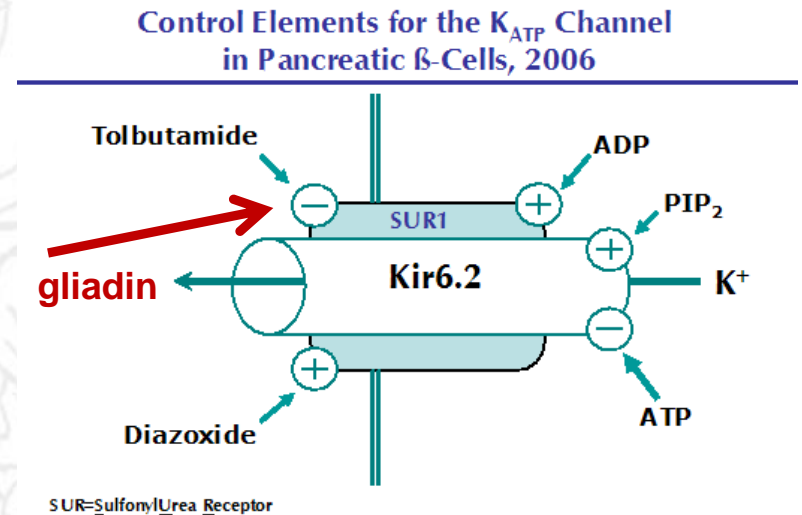
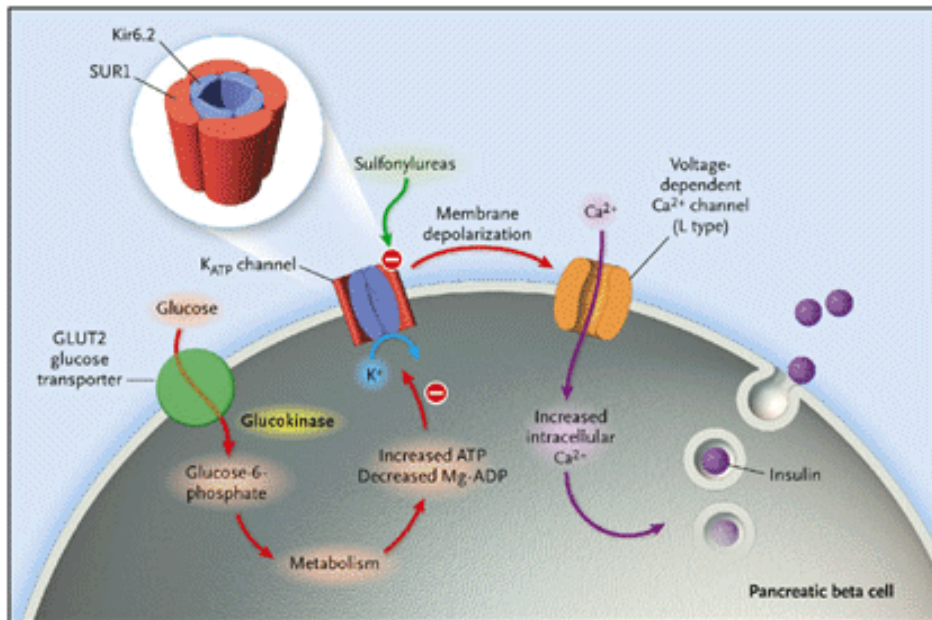
Marietta EV et al. PLOS One 2013, 8, e78687.

A gliadin stimulálja INS-1E sejtekben az insulin szekréciót, ami diazoxiddal gátolható

Dall M et al. PLOS One 2013, 8, e66474

A gliadin fragmentumok zárják a K_{ATP} csatornát, így fokozzák az insulin szekréciót

http://www.medbio.info/Horn/PDF%20files/secretion_of_insulin_and_glucagon_nov_2007

Terápia

- Életreszóló gliadinmentes diéta

- Búza, rozs, árpa, tönköly, khorassán-búza, tönkebúza, tritikále

- kukorica, rizs, köles, hajdina, zab (csak tiszta zab készítmény) amaránt, libatop, hüvelyesek, burgonya, teff, cirok, quinoa

Glutentartalmú gabonák

búza

árpa

rozs

tönköly

khorassán-búza

tönkebúza

tritikále

zab

Glutenmentes gabonafélék

kukorica

rizs

köles

hüvelyesek

amaránt

libatop

hajdina

burgonya

Kockázatos élelmiszerek

- Összetevőként, vagy adalékként glutent tartalmazhatnak
  - Készételek, húskészítmények, szójaszósok és fagyaltok
  - Olyan élelmiszerek, amelyekbe az előállításuk során gluten kerülhetett

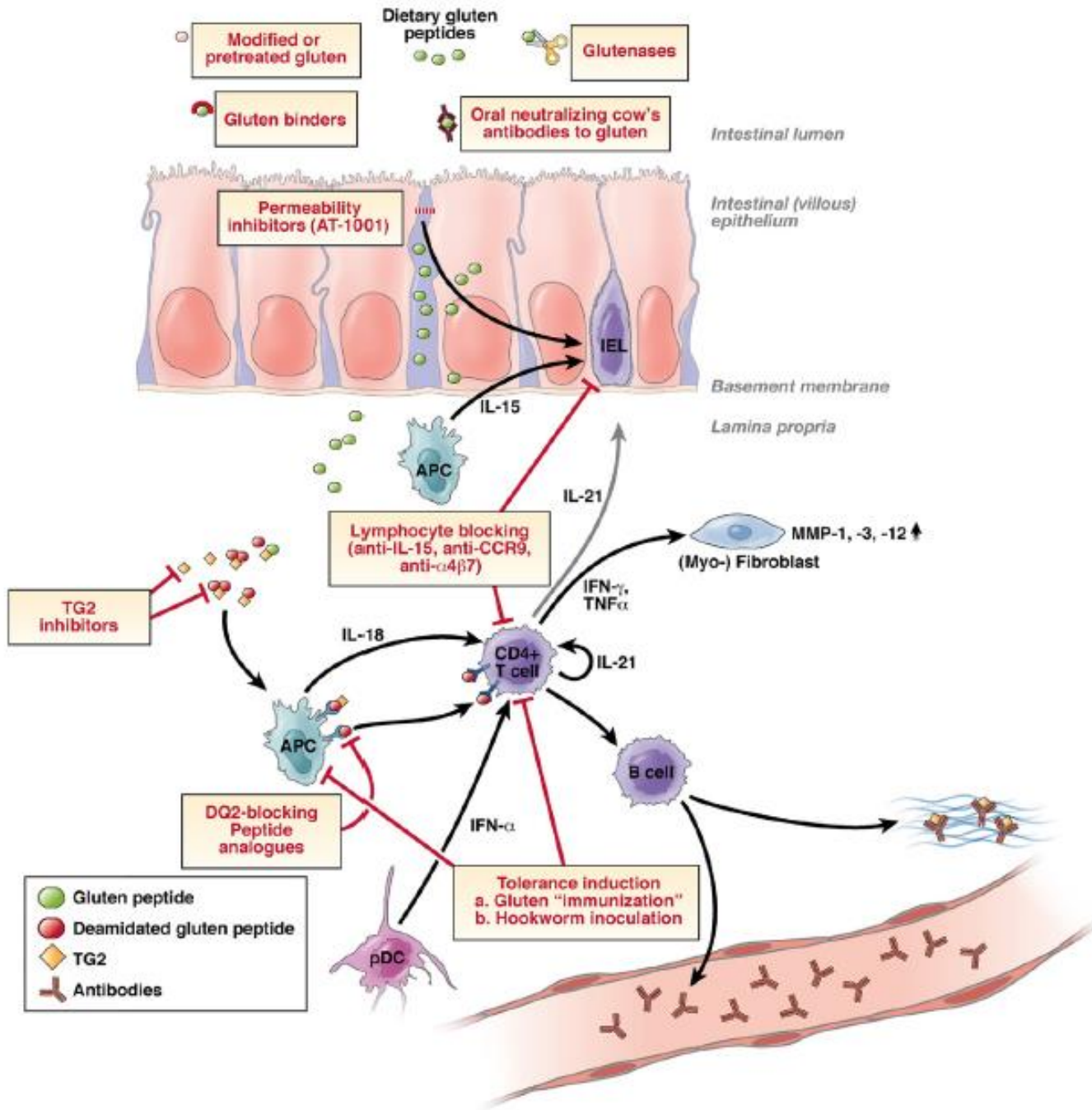
Problémamentesen fogyasztható élelmiszerek

- Glutenmentes gabonafélék
- Burgonya
- Hüvelyesek
- Tápióka, gesztenye
- Tej és tejtermékek
- Húsok, halak
- Tojás, növényi olajok
- Gyümölcsök, zöldségek

A gliadinmentes diéta elhagyásának következményei

- Autoimmun betegségek gyakoribb jelentkezése (diabetes mellitus, pajzsmirigy betegségek, ízületi betegségek, bőrbetegségekí)
- Idegrendszeri betegségek
- Osteoporosis
- Daganatos betegségek

Terápiás lehetőségek
 Schuppan et al
 GASTROENTEROLOGY
 2009;137:1912–1933

Lehetőségek a coeliakia terápiájában

Intraluminalis terápia

- Genetikailag módosított búza
- Liszt fermentálása
- Per os enzimterápia
- Intraluminalis gliadinkötés (pl polistirén szulfonát)
- Per os neutralizáló gluten elleni antitestek bevitele

Lehetőségek a coeliakia terápiájában

- A transepithelialis gliadinfelvétel csökkentése
  - Az intestinalis permeabilitás gátlása (zonulin receptor gátlás)
- Az adaptív immunválasz csökkentése
  - Transzglutamináz kompetitív gátlása
  - Veleszületett immunválaszt down reguláló gliadinpeptid alkalmazása
  - HLA-DQ2 inhibitorok
  - Gliadin tolerancia kiváltása (gluten vaccináció)

Lehetőségek a coeliakia terápiájában

- Immunsejtek gátlása
  - Kemokinek és integrinek antitestekkel történő blokkolása
  - IL-15 antagonisták